

Vasárnapi
kívánságműsor

vasárnap
12.00-16.00

FM 95.4 Rádió88
AZ ÉLETÜNK RÉSZÉ

SZIESZTA

SZERKESZTI: WERNER KRISZTINA, HEGEDŰS SZABOLCS ■ 2003. SZEPTEMBER 20.

KULISSZATITKOK A 110 ÉVE SZÜLETETT SZENT-GYÖRGYI ALBERT ÉLETÉBŐL

Párbajra hívta a miniszter

Nem tudom pontosan, talán azért kapta nagypám a Nobel-díjat, mert rendszeresen úszva járt be dolgozni a munkahelyére – felelte Szent-Györgyi Albert unokája barátjának arra a kérdésére, miért tüntették ki a nagypapját. A Nobel-díjas tudós, orvosprofesszor 110 éve született. A jubileum alkalmából Hannus Istvánnal, a szegedi egyetem alkalmazott és környezeti kémiai tanszékének a professzorával kalandoztunk Szeged egyik leghíresebb emberének életútjában.

– A legenda szerint magyarországi C-vitamin kutatásaiért kapta Szent-Györgyi Albert az orvosi Nobel-díjat. Ez csak részben igaz – mondta Hannus István, a szegedi egyetem alkalmazott és környezeti kémiai tanszékének professzora. – Szent-Györgyi ugyanis nemcsak a C-vitamin kinyerésének, hanem a biológiai oxidációban elért felfedezéseinek is köszönhet, hogy 1937-ben, Stockholmban ő is átvehette a 207 grammos aranymedált. Ez utóbbi kísérleteket viszont Hollandiában és Angliában, Cambridge-ben végezte.

Szent-Györgyinek nem csak a munkássága, az élete is példaértékűnek tekinthető mind a mai napig. Szegeden töltött éveit Zallár Andornak köszönhetően közismertek, azonban életének második feléről, az Egyesült Államokban töltött időszakról, keveset tudunk, csakúgy, mint a korábbi, szegedi tartózkodása előtt végzett kutatásairól. – Akkor hívta fel magára először a figyelmet, amikor fiatal kutatóként a húszas években elvágta a kor biokémiai gordiuszi csomóját. Két nagy tudós, Heinrich Wieland és Otto Warburg azon vitakozott akkor, hogy melyik elem a biológiai oxidáció főszereplője: a hidrogén vagy az oxigén. Szent-Györgyi írta meg, hogy a két tudósnak nincs min vitakoznia, hiszen mindkettőnek igaza van. Ez a „békítő” írás később mérőföldkő lett a biokémiai kutatásokban – mesélte a Nobel-dí-

Szent-Györgyi Albert egyetemi dolgozószobájában.

REPRODUKCIÓ: GYENES KÁLMÁN

jas tudós korai éveiről Hannus.

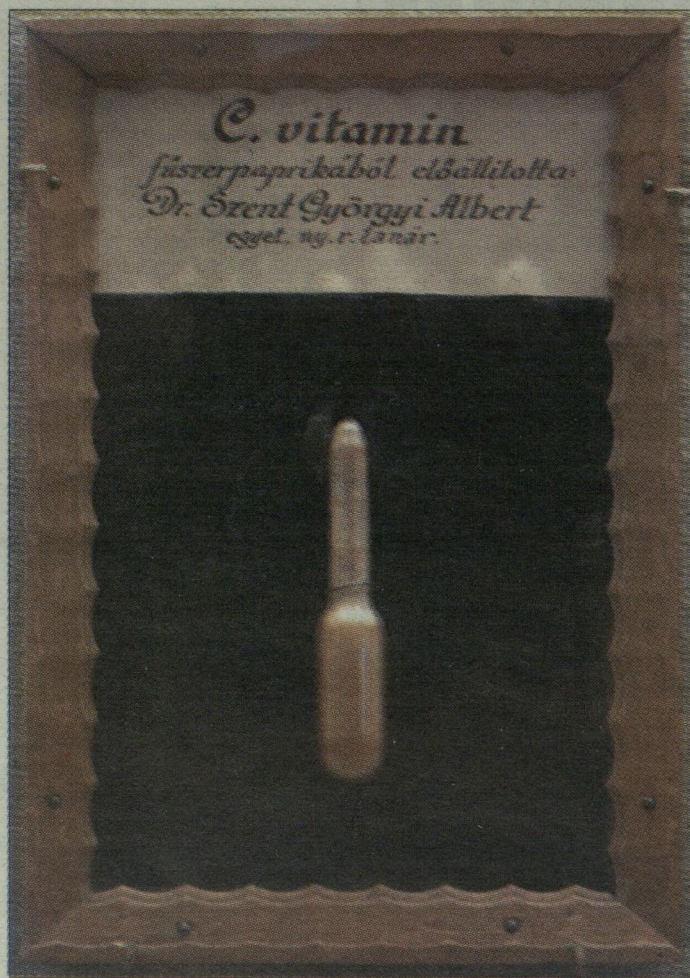
Az első nagy botrányt Szegeden akkor kavarta a professzor, amikor már Nobel-díjasként külföldre ment feleségével, akitől ott el is vált. – Ráadásul az egyik professzor-társának a feleségét szerette el, ami akkor egyetemi körökben elég pikáns dolog volt. Visszatérve a Nobel-díj előzményeire: még Hollandiában, Groningenben kezdett el foglalkozni a később C-vitaminnak bizonyult vegyülettel. Mellékvesekéregből sikerült neki kinyerni egy grammnyi, cukorszerű anyagot, de ez akkor még kevésnek bizonyult a pontos szerkezetmeghatározáshoz. Valahogy mégis el kellett nevezni, hogy beszámolhasson a munkájáról a tudományos lapokban, ezért először ignóz, majd godnóz lett

az anyag neve. Előbbi jelentése „Nem-tudom cukor”, utóbbi „Isten tudja, milyen cukor”. Egyik sem tetszett az újság szerkesztőjének, aki így hexuronsavvá keresztelte át. Azt már valóban Szegeden derítette ki, hogy a hexuronsav azonos a C-vitaminnal – egészítette ki az eddigieket Hannus István.

Humorát bizonyítja, hogy csináltatott az éremről egy másolatot, amit aztán a leghanyagabb módon tárolt az előszobaasztalán. Vendégei mindig csodálkozva mondták, hogy lehet ennyire felelőtlen, mire Szent-Györgyi így válaszolt: – Ugyan, csak egy érem...

Hannus szerint jól jellemzi az is Szent-Györgyi életét, hogy 1946-ban párbajra hívta az akkori honvédelmi miniszter, mert a Ludovika egyetem-mé nyilvánítása ellen szólalt fel a Parlamentben.

– Az is jól mutatja, mennyire összetett személyiség és független ember volt, hogy amikor a Szovjetunió megtámadta Finnországot, felajánlotta Nobel-érmét, hogy ezzel is segítse a finnek az ellenállásban. Később viszont sokat várt a Szovjetunió magyarországi szerepétől is, olyannyira, hogy Zilahi Lajossal a Szovjet-Magyar Baráti Társaság társelnöke is volt. Ez később hátráltatta amerikai állampolgárrá válását, hiszen csak 1955-ben,

hét év kinntartózkodás után tehette le az esküt – tette hozzá Hannus.

Rendszeresen publikált a New York Timesban, a nukleáris fegyverkezés és a vietnami háború elleni frott levelei óriási hatásúak voltak.

Jól jellemzi gondolkodását egyik interjújában adott válasza is: „Kétkedem abban, hogy az emberiség képes életben maradni egy olyan világban, amelyet a változáshoz túl öreg idióták vezetnek.”

GARAI SZAKÁCS LÁSZLÓ

Az első székesegyház

KALOCSA (MTI)

Az országban nagy valószínűséggel elsőként épült főszékesegyház alapjainak, s az arra épült XIII. századi templom falainak nyomaira bukkantak a közelmúltban Kalocsán. Az ezeréves, illetve több évszázados építészeti emlékeket a mai főszékesegyház közvetlen közelében találták, elektromos vezetékek cseréje kapcsán végzett árokásás során – mondta a városi múzeum igazgatója. Romsics Imre közlése szerint az eddig 25-30 méter hosszúságban, 80-100 centiméter szélességben végzett feltárás igazolja a szakemberek korábbi feltételezését, hogy a mostani főszékesegyház körül, a felszín alatt 10 centiméterre ott van a középkori főszékesegyház maradványa.

– El kell dönten, hogy mi legyen a régebben beépített közművekkel, amelyek hatalmas lyukakon, keresztül-kasul vezetnek át a falakon, azokat semmiképpen sem szabad innen továbbvinni, de további károsítás nélkül kiszedni sem lesz könnyű – utalt a feltárással kapcsolatos problémára a muzeológus szakember. Megítélése szerint a közművek átvezetését is beleértve legalább 30-50 millió forint és 2-3 éves előkészítés szükséges az első főszékesegyház és a templom rehabilitációjához.

Romsics Imre emlékeztetett arra, hogy az ország egyik legjelentősebb történelmi emléket, a kalocsai főszékesegyházat az évszázadok során többször is megrongálták illetve újjáépítették. Az első főszékesegyházat a Szent Istvánnak pápai koronát hozó első kalocsai érsek, Asztrik idejében emelték, valamikor 1002 és 1015 között. Az első templom alapjára épült a második a XIII. század első harmadában, amit a tatárok megrongáltak, majd Nagy Lajos uralkodása idején újjáépítettek. Ezt a templomot a hajdúk gyújtották fel, a ma is látható barokk főszékesegyház 1735 és 1754 között épült fel.

Rekordméretű az ózonlyuk

MUNKATÁRSUNKTÓL

Ismét elérte három évvel előtti, 28 millió négyzetkilométeres rekordméretét a Déli-sarkvidék feletti ózonlyuk, miután az ózon az idei nyár végén gyorsabban fogyott a légkörből, mint az előző években – közölte a Meteorológiai Világszervezet. Az ENSZ-szervezet szakértői szerint az ózonlyuk kiterjedése a következő hetekben valamelyest még tovább nőhet, minden eddigi rekordot megdöntve.

Az ózonlyuk az 1980-as évek közepe óta alakul ki évről évre, augusztustól szeptemberig, amikor az antarktiszi tél elmúltával a nap ismét magasabbra emelkedik a Déli-sarkvidék felett. Az év további hónapjaiban a „lyuk” újra feltöltődik.

Szent-Györgyi Nobel-díjának másolata.